

YABANCI GÖZÜYLE ATATÜRK VE TÜRK İNKİLÂBİ

Çeviren: Prof. Dr. TURHAN BAYÇU

Atatürk ve Türk İnkılâbı, Millî Mücadele'nin başından itibaren yabancı yazarların dikkatini çekmiş, bu konuda birçok değerli eserler yazılmıştır. Yabancı yazarlar, yaşarken olduğu gibi ölümünden sonra da Atatürk'ten hayranlık ve takdir duygularıyla söz etmişler, yazılarında eserinin değeri ve büyüklüğü karşısında düşünce ve duygularını dile getirmişlerdir.

Aşağıda, Atatürk ve Türk İnkılâbı hakkında bir kısım yabancı yazarların görüş ve izlenimlerinden örnekler sunuyoruz:

I

Bu inkılâp, olağanüstü bir insanın, Mustafa Kemal Paşa'nın eseri olmuştur. Beş yıl, gösterdiği dostluk içinde çevresinde yaşadım; onu inceledim; bana bazen sakin, düşünceli, kararlı, bazen neş'eli, konuşkan, hayat dolu, arzularında tez canlı, tasarımlarında itidalli görünüyordu.

...Mustafa Kemal, yeni Türkiye'yi tasarlayan beyin, aynı zamanda yaratan koldu. Bu sebeptendir ki memleketinin kurucusu, kurtarıcısı, inkılâpçısı olmuştur.

Bu özelliklerini, efsaneler değişmeden tespit etmekte acele edelim. Ünlü insanlar gözlerini kapar kapamaz, şöhret onları ele geçirir. Kaderden kaçılmaz; Homer'in vatani Orta Asya, destanların esinleyicisi değil midir? O, İskender'in dünyaya gelmiş olduğu aynı yörelerde, 1881'de Selânik'te doğmuştur. Bu raslantıyı ona ima ettiğim de: "Mukayese burada biter" dedi, "İskender dünyayı fethetti, ben fethetmedim. O, dünyayı fetherken kendi öz vatanını unuttu, ben vatanımı asla unutmayacağım..."

...Bükülmez enerjisi, geniş görüşleri ile bir Devlet yarattı. O, kuvvetini kendisine zaferler kazandıracak olan Anadolu'nun çorak toprağında buldu. "Sabırla ülkeyi, daha sonra ulusu fethetmeye çalıştım, ulusun fethi diğerinden daha güçlü."...

...Mustafa Kemal isteseydi hükümdar, diktatör, halife olabilirdi. Fakat büyüklüğüyle övünmek için onun gösterişli unvanlara ihtiyacı yoktu. Tasarladığı ve gerçekleştirdiği bir cumhuriyetin başkanı, bundan böyle kendisinin çizmiş olduğu yola, milletini uygarlaştırıcı göreve vakfedecektir.

Onu, sade, tabîî; sivilleşmiş, silâhların gürültüsünü unutmuş ve sakin şöhretini tatmış olarak gördüm; çünkü şöhret dinlenmesini bilmektir. Hükûmetim beni 1928 Temmuz ayında onun başkenti Ankara'ya elçi atadı.

..M. Venizelos'u, Mustafa Kemal ile son bir mülâkattan çıkarken gözümde canlandırıyorum. İmzalamış olduğu anlaşmanın heyecanı içinde, altın gözlükleri altında parıldayan gözleri ile bakarak bana "O çok büyük bir insan. Bu kadar kapsamlı bir kafaya, devlet yönetimi hakkında böyle sine bilgiye sahip bir generale rastlamadım" dedi.

..O zamandan beri Gazi Mustafa Kemal, Atatürk yani Türklerin babası olarak adlandırıldı; bu ismi, savaşlardaki başarıları, barışçı çalışmaları ve uygarlaştırıcı adımları ile hak etmişti...

..Kuşkusuz tahta çıkabilirdi; sağ duyusu ve akılcılığı onu bundan uzak tutmuş, milletin babası Atatürk olmayı tercih etmişti. Kasılmadan, övünmeden, şatafata kapılmadan düşünür niteliğini korumuş ve itibarı artmakta devam etmiştir.

CHARLES DE CHAMBRUN (Traditions et Souvenirs, Paris, 1952, p. 59, 73-74, 77-116, 133, 151, 152).

II

Bugünkü Türk Devletinin yaşantısı tümüyle göz önüne alınırsa, eskisinden tamamen değişik bir görünüm ortaya çıkar. Harpten sonra Türkiye'de vukubulan inkılâp, sultanlığın ortadan kaldırılması ve cumhuriyetin kurulması ile sonuçlanmış, ülkede siyasî, sosyal, fikrî vs. inanılmaz değişikliklere yol açmıştır. Bu ülkede, önemli değişiklikler gerçekleşmiş ise, bu Mustafa Kemal Paşa sayesinde olmuştur. Bugünün Türkiye'sinde bütün reformların hazırlayıcısı ve yürütücüsü odur.

Yeni Cumhuriyetin reform devri, Mustafa Kemal'in zihniyetinden o derece etkilenmiştir ki, ekonomik, sosyal, siyasî veya fikrî bir meselenin incelenmesi, büyük Türk reformcusunun şahsiyeti üzerinde durulmadan yapılamaz. Bu sebeptendir ki Mustafa Kemal Paşa, ülkenin ruhu haline gelmiştir. Yeni Cumhuriyet, Mustafa Kemal'in fikirlerinin simgesinden ibarettir.

K.S. CHANTITCH — CHANDAN (Le Miracle Turc, Paris 1929, p. 7-8).

III

Hemşehrileri, minnet ve sevgi belirtisi olarak Mustafa Kemal'e, Mille-tin Babası "Atatürk" adını vermişlerdir. Kuşkusuz tarih, ulusu ile bütünle-

şen, onun için savaştan, onun için acı çeken ve her türlü engele rağmen onun kaderini değiştiren Gazi gibi pek az önder örneği vermektedir.

Kısa aralıklarla, çok büyük bir reform gerçekleşmektedir. Bu Türk İnkılâbı, mantıkî bir plân içinde yürüyen özgün bir karakter göstermektedir. İnkılâp, ne insanî ihtirâsların kızgınlığını, ne maddî zenginliklerin tahribini, ne de partilerin veya toplumsal sınıfların kanlı düşmanlığını tanımaktadır. O, Boğaziçi üzerinde gün ağarması gibi doğmakta ve yayılmaktadır.

Türk İnkılâbı, aklın eseridir. Onu yöneten insan, çağdaş yaşamın, siyasi ve sosyal meselelerin çözümünün ancak bilimde bulunabileceğini bilmektedir; ulusların yöneticilerinin, büyük bir ihtiyatsızlık olmadıkça dürüstlük ve faziletten ayrılmayacaklarını da bilmez değildir.

Bu eski kurmay subay, bu sivil ceketli general bize Kant felsefesinin filozofu şeklinde görünmektedir. Fakat askerî eğitiminden ve muzaffer savaşçı mesleğinden bazı taktik prensipleri korumaktadır. Büyük bir eserin ancak milletin işbirliğiyle başarılabilceğini düşünmesi, onu demokrasinin şampiyonu yapmaktadır. O, ulus için ve ulus ile çalışmaktadır. O, bütün ruhlarda yaşama sevincini ve vatanın geleceğine güveni uyandırmaya özen göstermektedir. Ulus, yalnız siyasetin tesirlerinden değil, fakat aynı zamanda ona yüzyıllardan beri kabul ettirilmeye zorlanan karışık bir kültür egemenliğinden kurtulacaktır.

Halk okumayı öğrenmektedir; yeni alfabenin bu mücadelesi oldukça duygulandırıcı bir manzaradır. Önderin ardından bütün aydınlar, köylere dek, çocuklara olduğu kadar ihtiyarlara da bilginin nimetlerini vermeye gitmektedirler. Aynı zamanda dil de gözden geçirilmektedir. Arapça ve Acemcenin ona aktarmış olduğu bütün unsurları temizlemektedir. Bundan böyle dil, millî düşüncenin ifadesi olacaktır.

Tarihçiler, arkeologlar gerçek Türk uygarlığının belgelerini ortaya çıkarmaktadırlar. Batı uygarlığı ile ortak mirası oluşturmak üzere bilimsel tezler ileri sürülmüştür.

Türk ulusu, batı uygarlığının ilkelerine hemen coşku ile uymuştur; İstanbul'da Asya kıyısından Avrupa kıyısına geçilen aynı hızla, Batıya dönmüştür. Mucize denebilir. Daha ziyade istenen, önceden tasarlanan, mantık üstüne kurulan ve millet aşkı ile başarılan bir eser.

Eserin yaratıcısına yaklaşmış olanlar, onun bakışının gücünü, sözünün doğruluğunu, kişiliğinin enerjisini, bilgisinin zenginliğini ve nüfuzunu bil-

mektedirler. Bu sebeplerdir ki o, kendine yaklaşanları çekmekte, ikna etmekte, olanlara güven vermektedir. Ve milleti birlik ve beraberlik içinde onu takip etmektedir.

EDOUARD HERRIOT (Tekin Alp, *Le Kémalisme*, Préface, p. V—VII).

IV

Mustafa Kemal, çağdaş eserinden kıvanç duyarak, zaferlerinden tevazu ile bahseder, herkesin kalbine nüfuz etmeyi bilirdi. General Gouraud ile birlikte bulunduğu günü hiç unutmuyacağım. Bu, Çanakkale Şehitleri Anıtının açılış töreni arifesinde Ankara'da idi. Hayatta kalan iki büyük insan yüz yüze ayakta duruyorlardı. Mustafa Kemal, kahramanlığın simgeleştirdiği, muhatabının boş ceket kolunu heyecanla göstererek, bana doğru eğildi ve alçak sesle: "Onun, Türk toprağında yatan şerefli kolu, iki millet arasında son derece değerli bir bağıdır" dedi.

Gazi konuşmayı severdi; çünkü karşısındakini ikna etmek isterdi. Düşüncelerinde gerçekçi olup, düşlerinin bu sınırların dışına çıkmasına müsaade etmezdi. Bu, karakterinin en dikkat çekici özelliği idi. Özlemlerini frenlemeyi bilirdi.

CHARLES DE CHAMBRUN (*Le Figaro*, 11 Novembre 1938).

V

Türkler Wilson prensiplerini tam anlamıyla kabul etmişlerdi. Mütareke imzalamakla, İmparatorluğun bütün bölgelerinde Türk hâkimiyetinin, Başkan Wilson'un -onlar için gerçek sulh hakemi- el uzatılmaz bir dogması olduğundan şüphe etmiyorlardı. Bunlar birdenbire yıkılmıştır. Yargılandıkları duygusu bütün halk tabakalarına yayılmıştır. Hepsi, Çanakkale'de Türk zaferini canlandıran ve Alman'ın kibrine kafa tutan bir insanı, bir askeri, son harbin kahramanını hatırlamışlardır. Bu Berlin'in öğrencisi Enver değil, fakat onun can düşmanı, milleti ve Müslüman toplumlar tarafından tapılan Anafartalar'ın Mustafa Kemali'dir. O, Türkleri çoşturan yeni düşüncenin, millî düşüncenin simgesi olacaktır. Bütün mukavemetin tarihi onun etrafında oluşacaktır.

BERTHE GEORGES—GAULIS (*Le Nationalisme Turc*, Paris, 1921, p. 56).

VI

Bugünkü olaylara hâkim olan etkili kişinin özelliklerini ana çizgileriyle belirtmeden, Doğunun uyanış tarihini ele almak mümkün değildir. On-

da, nadiren birleşmiş olan iki unsur yan yana bulunmaktadır: askerî kumanda yeteneği, sivil örgütlenme gücü.

Anadolunun şefi, kuvvetli şahsiyeti ile doğulu ruhu üzerinde derin tesirle onu değiştirmektedir. O olmadan, İslâmın yolunu bulmak için elli yıl daha fazla zaman alacağı söylenebilir.

Mustafa Kemal, bir çırpıda formülü ortaya koydu. Bu basit, kesin ve bir ulusu tanıdığını ifade eden formül, milletini yeni geleceklere doğru götürecektir.

BERTHE GEORGES—GAULİS (Angora, Constantinople, Londres, Ch. II, p. 25, Paris, 1922).

VII

...Mustafa Kemal efsanesi şu iki tarih arasında bulunur: Mayıs 1919-Ağustos 1922. Bu üç yıl boyunca Türk hareketi, insanüstü bir heyecan içinde gerçekleşmiş bir çeşit mucize olarak Asya tarihinde kalacaktır. Asya, Afrika buna iştirak ettiler; heyetleri, Ankara'da devlet kurucunun eserini çok yakından izlediler. O, soğukkanlılıkla, yorulmak bilmeyen bir takip fikriyle, bütün iyi niyetleri seferber etmeyi, heyecanları uyarmayı bilmiştir. Müslüman dünyasının ortak desteği, Britanya İmparatorluğu'nu yenmesini sağlamıştır.

BERTHE GEORGES—GAULİS (La Nouvelle Turquie. Paris 1924, p. 271).

VIII

“Bugünkü Türkiye bir Asya devleti değildir. Birkaç yüz metrelik suyun iki kıtayı ayırdığı ve iki uygarlığı sınırladığını ileri sürmek saçmadır. Kaderimiz, menfaatlerimiz, geleceğimiz bizi Avrupa'ya bağlar. Dahilî imar eserimizi tamamlamak için muhtaç olduğumuz her şeyi Avrupa'dan alıyoruz. Ve bu eser başarılı olduğu gün, Türkiye'den çağdaş ve uygar bir devlet yaptığımız gün, bu arada Avrupa sınırlarını Ağrı dağına, İran dağlarına kadar götüreceğiz.”

Mustafa Kemal Paşa ve yakın çalışma arkadaşları tarafından 1921-1922 savaşı ertesinde Ankara'da ve diğer yerlerde başlatılan bu dev programın yürütülmesinde, yöneticiler, parlamenterler, gazeteciler, askerler, maliyeciler ve müteahhitler gibi tüm çalışanlar; öğrenmek arzusu ile dolu bir turisti, İstanbul'un zevk verici zarıflığı yerine yeni başkentin yükseldiği çorak yaylalara çekenler; hepsi iman, umut ve gururla bu cümleyi söylemektedirler. Büyük canlandırıcının derin bir uykudan uyandırmayı başa-

rabildiği halkının tertemiz enerjisine iman; gayrete hazır, birlik ve beraberlik içinde tutumlu, çalışkan bir ulusun geleceğine umut; nihayet beş yılda gerçekleştirilmiş ve gelecek için verimli vaat teşkil eden gurur.

O halde program şöyledir: eski Osmanlı Devletini yeniden kurmak ve uyarlamak değil, fakat imparatorluğun tasfiyesi sonucu coğrafi ve millî hudutlar içinde çağdaş bir devlet, Avrupalı bir devlet yaratmaktır.

F. DE GERANDO (La Turquie Nouvelle, Paris 1927, p. 14-15).

IX

Tarih, bu insan gibi vatanını kurtaran -daha gerçeği dirilten- büyük adamları her zaman sinesinde barındırır. Büyük bir mücadeleye teşebbüs etmek, çoğu zaman ölümsüzleşmeye yeter. Vercigetorix buna misaldir. -Galyalı kahraman gibi- Türk kahraman da herşeyin kaybedildiği zannedilen bir zamanda işe müdahale etti ve sonuç olarak herşey yeniden gözden geçirildi. Gerçekten, ben de Sevr'den sonra Türkiye'nin öldüğüne inanmıştım. Halbuki, Türkiye, Mustafa Kemal başında olduğundan beri yaşamakta; hem de o kadar güçlü ki.

İşte, Türkiye'yi diriltmiş olan insan.. Ona, inkârı mümkün olmayan bir heyecanla bakıyorum. Yaratıcı, eserine benziyor. Uzun ve aynı zamanda kuvvetli bir yüz, düşünceyi belirten derin kırışıklıkların yer aldığı geniş alın, enerji dolu çene, iki buzul gibi mavi gözler; işte ilk önce seçilenler. İnanılmaz bir soğukkanlılık, hiçbir şeyin bükemediği bir irade, nihayet güçlü düşünce ve sabırlı bir dikkat; işte çehrenin açıkladığı özellikler ki insanı büyülemekte. Öyle geliyor ki bu hatları gevşetecek bir gülümseme mümkün değil; ama gülümseme birdenbire ve şaşırtıcı bir tatlılıkla ortaya çıkıyor. Yaşı da belli olmuyor. Söylenenlere bakılırsa, Mustafa Kemal Paşa kırkbir yaşındadır. Kırışıklıklar derin, fakat bıyığı kumral, saçlar seyrelmiş, yumuşak görünümdedir. Mustafa Kemal Paşa'nın uykuya karşı inanılmaz şekilde karşı koyduğunu biliyorum. Yirmibir gün süren bütün Sakarya Savaşı boyunca, en uzununu ancak beş saat olmak üzere, altı gece uyuyabilmiştir. Anadolunun Birinci Adamı böyledir.

Kendisiyle konuşuyoruz. İşte bir olağandışılık: bu insan, muhatapları ile konuşurken onları dinliyor. Devlet adamları ile sık teması olan bir kimse, bunun nadiren karşılaşılan bir durum olduğunu bilir. Alışıldığı üzere, devlet adamları ile konuştuğunuz zaman, bunlar kendi kehanetlerine inanmış olarak insanı hiç dinlemezler ve sizin onlara söyleyeceklerinizi farzederek önceden cevaplarını hazırlarlar. Sayabileceğim birçok devlet

adamının tersine, Mustafa Kemal Paşa çok dinliyor, uzun zaman düşünüyor ve pek az cevap veriyor...

CLAUDE FARRÈRE (Turquie Ressuscitée Paris 1930, p. 106-108-110-111.).

Bu son yıllar boyunca, Türkiye'nin bütün tarihini Mustafa Kemal'in kişiliği doldurmaktadır. O, Sultanın ve Babıâli'nin ihanetine vicdanının isyan ettiği gün İstanbul'u terkedip, Osmanlı İmparatorluğu yerine millî Türk Devleti'ni kurmak üzere Samsun'a ayak basmıştır. Askerî zaferler, siyasi inkılâp, sosyal reformlar, hepsi onun eseridir. Bütün alanlarda ve en kritik durumlarda, her defasında izlenecek yolu çizen, uygulanacak yöntem karar veren ve uygulamayı yöneten odur. Savaş meydanlarında ne idiyse, bir İcraat adamı, bir idareci olarak da Devletin başında bulunmaktadır.

Demeçlerinde, yapmacık cümleler yoktur, gereksiz ilmî belâgat cümleleri yer almamaktadır. İfadesi sade, özentisiz ve herkesin anlayabileceği düzeydedir. Onun içinden tek bir düşünce geçer: uygarlık. Mustafa Kemal'e göre, Türkiye hiçbir sınırlama söz konusu olmaksızın eksiksiz, dünyaya hâkim olan çağdaş uygarlığı kabul etmelidir.

Türkiye, son yıllar boyunca tarihin en şaşırtıcı devrini yaşamıştır. Bütün dünya onun çöktüğünü ve can çekiştiğini sanırken, birdenbire, âdeta insanüstü bir gayretle doğrulmuş ve ilerlemiştir. Bu olay, o derece beklenmedik idi ki, gelecek kuşakların daima dikkatini çekeceğine inanmaktayız; çünkü Türk'ün -haksız yere- değişikliğe ve çaba göstermeye yeteneksiz olduğunu iddia eden bütün tahminleri şaşırtmıştır. Ülkede gerçekleştirilen değişiklikler, şekil ve görünümde basit değişiklikler olmamıştır; yok olan yalnız sultanlık ve halifelik değildir, bütün eskimiş Doğu'dur. Asırlardan beri, uygar ülkelerin uzağında efsaneler, teokratik yasalar, çağa uymayan yaşama biçimleri, akla aykırı, geçerliliği kalmamış kurallar içinde hapsedilmiş olarak yaşayan bu millet, birdenbire hayatın ve aklın çağrısı ile ortaya atılmış ve ilerlemiştir.

PAUL GENTİZON (Mustafa Kemal ou l'Orient en Marche, Paris, 1929, p. 388).